

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η Δημοκρατία στην εποχή της παγκόσμιας ανομίας

Θα αρχίσω από μίαν αναδρομή. Οι έννοιες του «Λαού» και της «Κοινωνίας» δεν είναι ούτε διϊστορικές ούτε αυτονόητες. Αποκρυσταλλώθηκαν από τη νεωτερική φιλελεύθερη σκέψη σε μια περίοδο όπου αναζητούνταν τρόποι εκλογίκευσης της πάντα αυθαίρετης εξουσίας. Αναζητώντας τους όρους για μίαν έλλογη και αξιακά συγκροτημένη πολιτική κοινότητα, ο φιλελευθερισμός έπρεπε πρώτα να προσδιορίσει ποια μπορεί να είναι και πώς πρέπει να οργανώνεται αυτή η ιδεατή κοινότητα που πρώτο στόχο έχει να προστατεύει το άτομο ενάντια στην εξουσία. Έτσι, οι νέες συλλογικές οντότητες θα κατασκευασθούν νοηματικά ως αναγκαίοι, «αποκλειστικοί», περιχαρακωμένοι και «αδιαίρετοι» τόποι, στο πλαίσιο των οποίων θα επιχειρούνταν μια έλλογη και δίκαιη οργάνωση της φιλελεύθερης εξουσίας. [...]

Με τη λεγόμενη παγκοσμιοποίηση τα πράγματα φαίνεται να αλλάζουν. Τα όρια της παρέμβασης των έννομα συγκροτημένων πολιτειών στην κοινωνική οργάνωση συρρικνώνονται. Όλο και περισσότερο οι όροι των οικονομικών συναλλαγών και η δυναμική των τεχνολογικών εξελίξεων αποτελούν παραμέτρους εξωγενείς ως προς τη συγκεκριμένη κοινωνία. Αυτό όμως μεταβάλλει ριζικά τις προδιαγραφές της πρόσληψης τόσο του Οικονομικού, όσο και του Πολιτικού και της πολιτικής.

Από τη στιγμή αυτή και πέρα, η «κοινωνία» και ο «λαός» παύουν να «δοκιμάζονται» ως προς το πάντα επίδικο ορθολογικό και έλλογο σχέδιο της ελεύθερης αυτοπραγμάτωσής τους. Το μόνο ύπατο και οικουμενικά αποδεκτό κριτήριο προόδου είναι η συλλογικά νοούμενη «οικονομική επίδοση». Χαρακτηριστικά το αναπτυξιακό κριτήριο παρέχει και τον κύριο γνώμονα για την ταξινόμηση των κοινωνιών. Έτσι όμως απομακρυνόμαστε ταχύτατα από την πλήρη αξιακή αυτονομία που χαρακτήριζε μέχρι σήμερα τις ανεξάρτητες δημοκρατικές πολιτείες. Γεγονός που μετατοπίζει αποφασιστικά τους όρους πρόσληψης της δημοκρατίας ως υπάτης πολιτειακής αξίας. Καίριες αποφάσεις για το μέλλον των κοινωνιών μπορεί πλέον να λαμβάνονται ερήμην της εκπεφρασμένης βούλησης των πολιτών σε ένα ακαθόριστο και δυσεντόπιστο «αλλού». Το ιδιωτικό κεφάλαιο από τη μια μεριά και η παγκόσμια γνώση και τεχνολογία από την άλλη

www.philologika.gr

εξελίσσονται έξω από κάθε δυνατότητα κοινωνικού και πολιτικού ελέγχου. Η πολιτική είναι βέβαια πάντα «αρμόδια» να προβλέπει, να διαχειρίζεται και να προγραμματίζει τις συνέπειες των αλλαγών. Αλλά το οικουμενικό οικονομικό και τεχνολογικό γίγνεσθαι εμφανίζεται ως εάν ήταν εντελώς ανεξέλεγκτο.

Ο μετασχηματισμός αυτός της λειτουργίας της δημοκρατίας την εποχή της παγκοσμιοποίησης είναι ίσως η πολιτειακά και ιδεολογικά σημαντικότερη μεταλλαγή της εντελώς πρόσφατης περιόδου. Οι άμεσες επιπτώσεις της αλλαγής αυτής είναι πολλαπλές. Εκφράζεται τόσο με τη φαινόμενη αποδυνάμωση και αξιακή αποφόρτιση του εν στενή εννοία πολιτικού λόγου όσο με την προγραμματική σύγκλιση των πολιτικών κομμάτων γύρω από το γενικά αποδεκτό πρότυπο της ανταγωνιστικής ανάπτυξης. Το πολιτικό ριπίδιο δεν μπορεί πλέον να εκφράζει ριζικά αντιτιθέμενες θέσεις επειδή ακριβώς δεν αισθάνεται να είναι δυνατόν να επηρεάσει τα εκτός κοινωνίας κρινόμενα και αποφασιζόμενα. Και εάν λοιπόν ακόμα η «σύγκλιση» φαίνεται εκ πρώτης όψεως να ενισχύει τη δημοκρατική συναίνεση, απομακρύνει ταυτοχρόνως τον πολίτη από τη φαντασιακή συμμετοχή του στα κοινά. [...]

Οι εξελίξεις αυτές εξηγούν την αύξουσα επικέντρωση της ratio της δημοκρατικής πολιτείας στην προστασία των ατομικών ελευθεριών. Έτσι όμως οδηγούμαστε στη συρρίκνωση της δημοκρατικής ιδέας, στην «αρνητική» και «εγγυητική» της πλευρά. Επικυρώνεται βέβαια και ενισχύεται η ατομοκεντρική δόμηση των κοινωνιών. Αλλά η φетиχοποιημένη προβολή των ατομικών δικαιωμάτων ως ακρογωνιαίου λίθου των πολιτειακών μορφών συνοδεύεται από τη συνεχή απίσχυανση και αποδυνάμωση των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Ως ίσοι λοιπόν απλώς ενώπιον του νόμου, οι ολοένα και πιο ελεύθεροι αλλά και άνισοι πολίτες εξωθούνται πια στο να απέχουν. Ανεχόμενοι, συναποδεχόμενοι ή παραδομένοι στη φαινόμενη πολιτειακή αδυναμία, δεν μπορούν πια να προσβλέπουν σε πολιτική μεταβολή των συγκεκριμένων όρων που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις. Όλο και πιο πολύ οι εκλογές αποτελούν την αποκορύφωση ενός πολιτικού θεάτρου με αποδέκτες τους αδιάφορους πολίτες.

www.philologika.gr

Εδώ ακριβώς λοιπόν εντοπίζεται το μείζον μετανεωτερικό δημοκρατικό έλλειμμα. Ένα έλλειμμα που δεν αναφέρεται φυσικά ούτε στην προστασία των τυπικών αστικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του ατόμου ούτε στην τήρηση των διαδικασιών που εγγυώνται τον δημοκρατικό πλουραλισμό. Το έλλειμμα επικεντρώνεται στην αποδυνάμωση της ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών στον συλλογικό αυτοπροσδιορισμό του πολιτικού και κοινωνικού τους μέλλοντος και στην αύξουσα έκλειψη της δημοκρατικής φαντασίωσης. Εφεξής το σύστημα φαίνεται να είναι δυνατόν να αναπαράγεται δημοκρατικά δίχως πολιτική αμφισβήτηση ή και συζήτηση των καίριων προτεραιοτήτων. [...]

Έτσι όμως μετατοπίζεται αποφασιστικά το ζήτημα της άσκησης εξουσίας. Το παραδοσιακό κρατικό «μονοπώλιο της έννομης βίας» ισχύει βέβαια ακόμα για όλους, όχι όμως για το κεφάλαιο που βρίσκεται σε ενός είδους «επικρατειακό απυρόβλητο», αφού ανά πάσα στιγμή μπορεί να «αποσυρθεί». Για την οικονομική εξουσία η πλήρης και απεριόριστη κινητικότητα ισοδυναμεί λοιπόν με καθεστώς «λεόντειας» ανομίας. Επικαλείται τους νόμους δίχως να υπόκειται σε αυτούς. [...]

Υπό τους όρους αυτούς λοιπόν, το να μιλάει κανείς σήμερα για νέες υπερεθνικές μορφές δημοκρατίας είναι είτε αφελές είτε πρόωρο. Η παγκοσμιοποίηση είναι νέο φαινόμενο κυρίως κατά το ότι αντίθετα με τις πολιτικές εξουσίες που εμφανίζονται ολοένα και πιο ετερόνομες και τιθασευμένες, οι οικονομικές λειτουργούν ολοένα και πιο αυτόνομα και αυθαίρετα. Μια παγκόσμια οικονομία που δεν ελέγχεται ούτε από τις αποδυναμωμένες κατά τύπους έννομες τάξεις ούτε από μια ακόμα ανύπαρκτη παγκόσμια κανονιστική τάξη εκτρέφει ένα πρωτοφανές στην έκτασή του σύστημα ηθικά και λογικά αυθαίρετων και αυταρχικών εξουσιών.

Απομένει βέβαια ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων και η διαδικαστική δημοκρατία του πλουραλιστικού πολυκομματισμού. Στις μεγάλες χώρες, αυτές φαίνεται να είναι πια εξασφαλισμένες και ανεπίστρεπτες. Αλλά η δημοκρατία αυτή παραμένει δομικά, λογικά και ηθικά ελλιπής. Είναι μια δημοκρατία που στερεί τον πολίτη από τη δυνατότητα του να μετάσχει σε μια συλλογική διαδικασία λήψης καίριων αποφάσεων για το μέλλον του. Είναι μια δημοκρατία από την οποία το

www.philologika.gr

στοιχείο της λαϊκής κυριαρχίας φαίνεται να μετατρέπεται σε σκιά του παλαιού εαυτού του. Είναι μια δημοκρατία όπου ο πολίτης εξωθείται να παραιτείται όλο και περισσότερο από τη συμβολικά και λειτουργικά θεμελιώδη φαντασίωση της αυτοθεσπίζουσας πολιτικής ελευθερίας του, και επιπλέον να αδιαφορεί γι' αυτό, αφού κάτι τέτοιο εμφανίζεται πλέον ως «φυσικό». Κοντολογίς, είναι μια δημοκρατία από την οποία φαίνεται να εξοβελίζεται βαθμιαία το θεμελιώδες καταστατικό της στοιχείο: ο κοινωνικός πολιτικός και αξιακός έλεγχος. (διασκευασμένο κείμενο του Κ. Τσουκαλά από Το Βήμα της 21^{ης} Ιανουαρίου 2001)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Να συντάξετε την περίληψη του κειμένου σε μια παράγραφο 120-140 λέξεων.

Μονάδες 25

B1. Να χαρακτηρίσετε ως παραγωγικό ή επαγωγικό (μονάδα 1), να δικαιολογήσετε την άποψή σας (μονάδες 2) και να αξιολογήσετε (μονάδες 3) το ακόλουθο επιχείρημα του κειμένου: «Είναι μια δημοκρατία που στερεί τον πολίτη από τη δυνατότητα του να μετάσχει σε μια συλλογική διαδικασία λήψης καίριων αποφάσεων για το μέλλον του. Είναι μια δημοκρατία από την οποία το στοιχείο της λαϊκής κυριαρχίας φαίνεται να μετατρέπεται σε σκιά του παλαιού εαυτού του. Είναι μια δημοκρατία όπου ο πολίτης εξωθείται να παραιτείται όλο και περισσότερο από τη συμβολικά και λειτουργικά θεμελιώδη φαντασίωση της αυτοθεσπίζουσας πολιτικής ελευθερίας του, και επιπλέον να αδιαφορεί γι' αυτό, αφού κάτι τέτοιο εμφανίζεται πλέον ως φυσικό»

Μονάδες 6

B2. Να παρουσιάσετε τεκμηριωμένα τη δομή (μονάδες 3) και τον τρόπο ανάπτυξης (μονάδες 2) της τέταρτης παραγράφου του κειμένου (Ο μετασχηματισμός αυτός της λειτουργίας της δημοκρατίας ... τον πολίτη από τη φαντασιακή συμμετοχή του στα κοινά).

Μονάδες 5

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Πολύ περισσότερα από ένα απλό φροντιστήριο!

σ. 4

B3. «Το έλλειμμα επικεντρώνεται στην αποδυνάμωση της ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών στον συλλογικό αυτοπροσδιορισμό του πολιτικού και κοινωνικού τους μέλλοντος και στην αύξουσα έκλειψη της δημοκρατικής φαντασίωσης»: Να παρουσιάσετε το περιεχόμενο αυτής της περιόδου σε μια παράγραφο 100 περίπου λέξεων.

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε τέσσερις (4) λέξεις που αποτελούν ειδικούς όρους στο ύφος του φιλοσοφικού, κοινωνικού και πολιτικού προβληματισμού που εκφράζει ο Κ. Τσουκαλάς.

Μονάδες 4

B5α. Να γράψετε από ένα συνώνυμο για κάθε λέξη: συγκροτημένη, μετατοπίζει, συναίνεση, απίσχναση, συλλογική.

Μονάδες 5

B5β. Να γράψετε από ένα αντώνυμο για κάθε λέξη: πρόσληψη, συρρίκνωση, αποδυνάμωση, τιθασευμένες, εξοβελίζεται.

Μονάδες 5

Γ. Το κείμενο του Κ. Τσουκαλά, που μοιάζει τόσο επίκαιρο στις μέρες μας, αναφέρεται στους παράγοντες που διαμορφώνουν το σύγχρονο δημοκρατικό έλλειμμα. Σε ένα άρθρο για τη σχολική σας εφημερίδα να αναδείξετε τη συμβολή μιας πραγματικής Δημοκρατίας στην αντιμετώπιση των σημερινών αδιεξόδων και ιδιαίτερα να επικεντρωθείτε στο ρόλο που οφείλει να διαδραματίσει η σύγχρονη νεολαία σ' αυτή την προσπάθεια. (500-600 λέξεις)

Μονάδες 40